

Herezeg Ferenc: Ádám, hol vagy?
 Regény. (Singer és Wolfner.) — Az elbeszélő azzal kezdi, hogy külföldi útján eltörött kocsijának golyóscsapágya s így tehénfogattal vonul be Plaren városába, kijavíttatni a defektust. Unalmában elmegy a helybeli műkedvelők Iphigenie auf Tauris-előadására, melyet csak Kindel (a regény végén Kindlein) Reinhold tanító és levéltáros úrnak csevegése tesz némileg elviselhetővé. A kíváncsi és közlékeny kisvárosi megemlíti, hogy tavaly találkozott egy magyar egyetemi tanárral, G. Zoltánnal. Akadémikus kollégám, mondja az elbeszélő. Akadémikus volta megrendítő hatást tesz Kindel úrra, ki rögtön megígéri, hogy megmutatja a város nevezetességeit s az általa fölfedezett Oldericus-kódexet a kiváló külföldi tudósnak. Az elbeszélő t. i. eltagadta, hogy költő s történetírónak mondta magát, pedig hát «az ember sohase hazudjon, ha nem föltétlenül szükséges». A hangulatos kis középkori város a Liuterfred-toronyral elragadó, a tűztoronyban lévő kinzókamra és levéltár sem megvetendő, a kódex pedig, melyet Oldericus apát úr írt, nagyon érdekes, mert egyik része a magyarok rablóhadjárataról szól. Másolatát megkapja Kindel úrtól azzal a megjegyzéssel, hogy a kézirat «tudományos feldolgozásának jogát magának tartja fenn». Mikor a derék kódexfelfedező tanácsot kér a nehezebb részek értelmezésére vonatkozólag, a «történet-tudós» kínos helyzetbe kerül, de utóbb ravasz fogással mégis megemlíti, ha nem is a maga, de legalább Akadémiánk tekintélyét. Otthon G. Zoltán lefordítja számára a kódexet, melynek azonban csak bevezető,

ódonnyelvű sorait közli, mert K. úrtól csak a költői feldolgozásra kapott engedélyt. A nevezetes kéziratban foglaltakat tehát már a maga nyelvén mondja el.

Ez a pompás humorral írt s a regénnyel finom szálakkal összekötött kis bevezetés egyik legsikerültebb része a könyvnek.

A regény hőse a nagyhírű Liuterfred-család utolsó sarja, Adua, ez a szép, szilaj, energikusan férfias, de nemesszívű amazonleány, ki hadilábon áll a plareni polgárokkal. Ezek lassankint kiforgatják családi vagyonából s legnagyobb ellensége, a kapzsi és utálatos Herimán városbíró, egészen tönkre akarja tenni. Boszorkánysággal vádolja a leányt, elfogatja, a babonás és tökféjú bírósággal elítéli, meztelenül pellengérré költeti, s meg is égettené, de védője, Oldericus apát úr, kiszabadítja. Adua nem akar kolostorba menni, míg bosszút nem áll a városon. Megszökik és fegyujtja Plaren városát, mely porig ég. Menekülése közben magyar portyázók kezébe kerül, Álmosnak, az énekszerző daliás vezérnek rabja lesz s megszereti ezt az igazi férfit, az ő «Ádámját», kire oly régóta vár. Sok kaland és megpróbáltatás után vele megy Magyarországra és a felesége lesz. — Ezt már nem az Oldericus-kódexből, hanem a plareni évkönyvek adataiból tudjuk meg, melyeket Kindel úr utóbb bocsátott az író rendelkezésére.

A regénynek két főerőssége a mese és a korrajz. Herczeg vérbeli mesélé akár csak nagy magyar atyamestere, Jókai. A mai súlyos problémákkal viaskodó, tudományosan, lélekrajzilag vagy környezetrajzilag elmélyített regényáradat közepette nem vet

meg a regényes mesét, s kedve telik annak érdekelto, fordulatos, elmé- sen és előkelően könnyed elbeszélés- ben. Bölcsen tudja, hogy nem volt s valószínűleg nem is lesz olyan kor, mely ne szeretné a jó mesét.

Korrajza, noha mindig gondos tanulmányon alapszik, nem fontos- kodó, tudományosan rámutogató s a mesére ránehezedő, hanem inkább a költői intuición könnyedségével és biz- tosságával, hol komolyan, hol fel- sőbbbséges humorral vázolt. Ebben is Jókaira emlékeztet, de nem egészen. Jókai például a kalandozó magyarok alakjait és viselt dolgait a hazafias romantika görögtüzével árasztotta volna el a bajor ellenséggel szemben. Herczeg, noha szíve tagadhatatlanul hozzájuk hűz, nem elfogultan, hanem tárgyilagos valóságérzéssel rajzolja őket harcaikban és életmódjukban s így olyan sikerült karképet ad, hogy regényének a X. század magyarjai- ról szóló részeit bátran felvehetnék középiskolai olvasókönyveink. — A német középkor rajza babonás, kicsi- nyes és ravasz polgáraival, pártos- kodó, erőszakos, önző, de vitéz lovag- jaival, tekintélyes és lelkesen hívő papjaival szintén jól sikerült. Kor- képe általában apró, sokszor szinte eldugott vagy futólag odavetett voná- sokból alakul hangulatos, színes és élesvonalú egészszé.

Szinnyei Ferenc.

Voinovich-Mohácsi: Madách und die Tragödie des Menschen. Dr. Georg Vajna und Co. Budapest-Leipzig.

Az ember tragédiája külföldi sorsa szorososan összefügg a Madách-kultusz itthoni útjával. Paulay inszenázása után nem sokkal, követve a magyar- országi bemutatót, egymásután jele- nik meg Madách műve külföldi szín- padokon is: Hamburgban, Bécsben, Prágában, Berlinben. De ezután, egészen a világháborút követő évekig, amíg nem akad újabb magyar ren-

dező, aki modernebb formában hozná színre a Tragédiát, idegen színházi emberek sem foglalkoznak vele, az elszigetelt zágrábi bemutatótól elte- kintve. Az itthoni újabbszempontú színrealkalmazások után indul el út- jára ismét külföldi színpadokon. Az 1926. évi pozsonyi szlováknyelvű be- mutatót leszámítva, és *Az ember tragé- diája* háború utáni külföldi sikere szinte mindenestől Mohácsi Jenő mű- vési és propagatív munkájával függ össze. Kitűnő németnyelvű fordítása és Madách drámáját ismertető cikkei olyan érdeklődést keltettek *Az ember tragédiája* iránt, melyhez hasonlóan egyetlen nagy magyar alkotásnak sem volt még része idegenben. A bécsi, prágai és müncheni rádióelőadások s elsősorban a burgtheateri sorozatos siker igazi koronája Madách külföldi elismerésének és egyúttal Mohácsi tervszerű munkájának. Ennek a nép- szerüsítő munkásságnak értékes ter- mése ez az új könyv is. A Madách- kutatás tudományos eredményeit nem gazdagítja, — hisz célja nem is ez — azonban annál nagyobb jelentősége van az idegen olvasó számára. Voinovich Géza monográfiáját (*Madách és Az ember tragédiája*) adja rövidített és átdolgozott német fordításban, ki- egészítve Németh Antal könyve nyo- mán a Tragédia színpadi történetével.

Mohácsit itt is ugyanazok a szem- pontok vezették, mint *Az ember tra- gédiája* fordításánál és német lapok- ban megjelent ismertető cikkeinél. Állandóan szem előtt tartja, hogy egy magyar művet lényegesen más irányelvek szerint kell külföldnek be- mutatni, mint ahogy idehaza tár- gyaljuk. Mohácsi megtudta valósí- tani, ami minden bizonnyal a leg- nehezebb: a magyar író szemléleté- vel közeledik a drámához, de ugyan- akkor szem előtt tartja a külföldi érdeklődés arányait is. Voinovich könyve anyagának kiválasztásánál is ez az elv vezette. Tolnai Gábor.

Rónay György: Katolikus verses zoltárfordítások a XIX. században.

A feladat legegyszerűbb megoldása az lett volna, hogy a szerző összeszedi a században megjelent zoltárfordításokat, ismerteti lelőhelyüket, kikeresi a fordítások indítóokait. Már az is bizonyos többletet jelent, ha a különböző zoltárokat összehasonlítja és esetleg fejlődést állapít meg közöttük. Rónay György ennél is többre vállalkozik. A zoltárfordítások története számára alkalom arra, hogy a lírai költészetnek e bármilyen szép, mégis csak kevésbé jelentős szögletén keresztül, megvizsgálja a XIX. századi ízlés és stílus fejlődését. A rövid tanulmány határozott tehetséget mutat az ilyenirányú vizsgálódásokhoz. A stílus különböző árnyalatait jól figyeli meg és híven is írja le. Néha erőltetett, szókincese sokszor Horváth János leleményéből gazdagítja magát. Ezt azonban nemcsak a szerző fiatal korával lehet magyarázni. Stiliztikai műnyelvünk Horváth János munkásságával hatalmasan meggazdagodott. Ha tanítványai tanulnak tőle, nem írhető eredetiségük rovására: mástól ezt alig tanulhatják meg. Ha a fiatal szerző a zinesz szavakat óvatosabban használja, irodalomtörténeti kutatásunk sok hasznát láthatja még munkásságának.

—n —n.

Tamás József: Prohászka Ottokár társadalomszemlélete. Magyar Fiatalok kiadása.

A cím nem egészen fedi a könyv tartalmát: egyik szempontból kevesebbet ad a könyv, a másiktól többet. Kevesebbet ad, mert Prohászka Ottokárnak nem teljes társadalomszemléletét adja, hanem csak azokat a nézeteit foglalja össze, amelyek a mai — tehát már nem is a Prohászka-korabeli — társadalomra vonatkoznak. Többször emlegeti a szerző a «Quadragesimo anno»-t, amely jóval

Prohászka halála után jelent meg, az általa vázolt társadalom a mai, háború utáni évek társadalma minden bűnével és visszásságával. Ha teljesen Prohászka korához akart volna alkalmazkodni, a háború előtti évekről kellett volna beszélnie és a «Rerum novarum»-ot emlegethette volna. A szerző azonban az aktuális eszmékből és a mostani viszonyokból indul ki és azt mutatja be, hogy még ma is, amikor a rohanó események annyi «nagyságot» tettek elavulttá, még ma is aktuális Prohászka, még ma is teljesen kielégítő feleletet találunk a minket hánytorgató kérdésekre a kapitalizmus bűneitől kezdve a nemzeti egységen keresztül a szövetkezetekig. A szerző jól ismeri Prohászkat, szívesen is idézi, lelkes előadásából látszik, hogy szereti is:

—án —án.

Számadó Ernő: Arceal borulok a földre. — «Magyar Élet» kiadása, 1934.

Az Erdélyi Józseffel, Illyés Gyulával nyilvánvalóan új irányt kereső neo-népiességnek különös és figyelemreméltó alakja Számadó Ernő. Lírájában mély ellentét oldódik fel: egyéni úton halad és költészete bizonyos tekintetben mégsem úgynevezett «egyéni» költészet. Nem egyéni ez a líra azért, mert a XX. század e virágénekese megbújik a népies köntösben, úgy megbújik, hogy amit e felvirágzott, kiteremtettézt szűr mögül énekel, az általános és ősz egyszerű emberi érzés, szemben mindazzal, amit a századeleji individualisták magukról, személyszerinti lényükről énekeltek. Ez a szembefordulás időök fordulását is jelenti.

A népiesség e reneszansza korántsem Petőfi égisze alatt jelentkezik. Messzebből jön. A XVII. századi népének reneszansza ez, de bizonyos barokkos ízzel vegyülve. A népies requisitumok Számadó Ernő verseiben külön és gonddal válasz-

tott, barokkos díszítő-elemek. Ékesítésre valók. Ilyen kifejezések: se-lyemboci szíved, lilimpataknál, gyöngytavas, violaszerelem, könny-karbunkulusok, szerelembúza, patyo-latvirág, mosolygyöngy, jázminci-bere, gyöngybor, ebben az összetétel-ben barokkos díszítőmotívumok a népies szövegen, éppúgy, mint pl. Berzsenyi romantikus szófűzései klasszikus ódáiban. Az összetételek azért is újszerűek, mert távoleső fogalmakat váratlanul kapcsolnak össze.

Ez a kettőség, ez a népies barokk ad Számadó lírájának egyéni szint.

Első pillanatra feltűnik, hogy tárgykör tekintetében a költő messze jár attól a naturalista népiességtől, ami Móricz Zsigmond és tanítványai írásait jellemzi. Számadó nem a ma gondjaiban elsötétült faluról álmodik, hanem a népmesék falujáról. Nem a falut festi, hanem arról a mesebeli faluról énekel, amely ben-nünk a népmesék s a régi népelemek nyomán kialakult. Az ő faluja a mesefalu, megsegalambokkal, álom-kalászsokkal. Maga vallja:

*Messze aranyerdő,
Messze ezüsterdő,
Álman rengetege
Csodabeli erdő
Kerüld maradó.*

*Aranyalmafádon,
Ezüstalmafádon
Mese gyümölcs terem.*

(Erdőkerülő.)

És egy másik versében:

*Uton voltam én már
Babonacsapáson,
Égett csizmám talpán
Csillag parasztálom.*

*Mesekeresésben
Ez lett hát a bérem ...*

(Szentmihály-napi nóta.)

Éppen azért, mert ilyen világosan látja és érzi célját, a stílus-választás tudatosságának is számos bizonyítékát adja:

*Be is árnyékoztál
Drága féltéslombbal ...*

(Áldás a kedvesre.)

Az ilyenféle sorokban már csak a köntös, a stílus népies, a költői gondolat egészen modern, éppúgy, mint az Aranyváros alatt című egész ciklusában.

A XVII—XVIII. század népköltési termékeinek tanulmányozása nemcsak tartalmilag ad tápot költészetének, hanem rendkívül változatos forma- és ritmuskészletével is gazdagítja a költő művészetét. Számadó Ernő ritmusérzéke rendkívül biztos, versei a formák számtalan variációjában szinte hang nélkül énekelnek. Különösen megkapó formai, szerkezeti és költői mondanivalójának belső összhangjával: «Lánc, lánc, eszterlánc».

Minden költői iránynak megvan a maga Scillái és Carybdisei, amelyekén túl vagy innen veszélyek fenyegetnek. A népköltő is ilyen veszélyes területen jár. Egyik oldalról a modorosság veszélye fenyeget, a túlsok dísz teherré válhatik, másrészt a leegyszerűsített mondanivaló és primitív érzelemvilág érdektelenségre vezethet.

Ősi magyar ritmusunkat előbb klasszikus formák, majd mindmáig nyugatos hatások szorították háttérbe, sőt gyakran az írott irodalom színvonala alá. Napjaink új magyar népiessége, amelynek most már Számadó Ernő harmadik jellegzetes képviselője, bizonyára egészséges visszahatás nyelvünk ősi muzsikájának, ritmuskincsének megmentésére. Ez a ritmuskincs gazdag, változatos és páratlan örökségünk.

M. Juhász Margit.

Két szlovenszkói verskötet.

Sebesi Ernő: Számadás. Eperjes.— Erdőházi Hugó: Életkének életéről. Komárom.

Mai témák gazdag változatában kapnak hangot Sebesi Ernő okos költészetében. Az adóív s a weekend, Chaplin és a hókaparó, apokaliptikus éj és a kisvárosi ősz egyformán érdeklik s keltenek verses viszhangot benne. Sebesi Ernő számadása így válik gazdaggá és bőkezűvé. A gazdagtermésű szlovenszkói líra általa kapcsolódik a mai élet ezernyi új fogalmába, nem érzelmeskedik csak egy pillanatig s ezzel hátat fordít a szlovenszkói líra hagyományainak. A szláv bánat, amely ott folydogál most a szlovenszkói magyar kisvárosok körül, nem érintette, világvárosi maradt ez a költészet a szó földrajzi s kollektív értelmében. A költő álmodhat s álmodnia is kell, a kisváros társadalmában pipás nyugdíjasok adják a témát, így vágyódik a kisváros utolsó házainál odébb s jut az önmaga világától is egyre távolabb. A szlovenszkói lélek itt-ott felcsillan költészetében s igen tehetséges prózájában is, de a csend óráiban is egyre elvágódik a szubjektív énjétől, hogy európai ember módjára tudásával és szellemiségével kollektívebb gondolatokba bekapcsolódjék. A költő lelke nem mesebeli kert már, ahol az ezüstvirág leszakításakor zeng s zenél a kert, a költő is mechanizálódott s az őszi este hangulatánál jobban érdekli a viviszekció. Mindez komoly, nemesveretű sorokban hőmpolyög egyre s valami különös fanyar íz keveredik bennük.

Erdőházi Hugó fiatalabb poéta. A szerelem, amely ennek a kötetnek huszonekét versében üde színekben pompázik, a megtalált kincs boldogságát viharozza. Erdőházi verseiben régebben csak itt-ott csillogott fel a szerelem örök varázsa, a költő, aki kollek-

tív nagy emberi gondolatokkal viaskodott eddig lírájában, most megfeledeznek problémáiról, hogy vers-technikájának minden tudományával szerelmi líráját kiszolgálja. «Életke» emberi emberré tette a fiatal költőt s ez a versvégekben különösmód szerénykedő poéta most kiteljesedik s a végtelen élet értelmeképpen a szeretetet látja. A rövidke sorok alig bírják ennek a bizonyítását s különös konzervativizmus a költő részéről, hogy csak itt-ott engedi szabadjárja ezt a nagyhullámú szerelmi lírát. Ő maga állít mesterséges gátakat széles öröme elé s ezzel önkéntelenül is csökkenti mondanivalóinak teljességét és meggyőző erejét. Mindez azonban árnyékot sem vet ennek a szerelmi poézisnek a tisztaságára, inkább technikai kérdés az egész. Erdőházi Hugó lírája megszínesedett s új elemekkel telítődött új kötetében.

Marek Antal.

Bö őni György: Az igzai Ady. Páris, 1934. Édition Atelier de Paris.

«Az igazi Ady» helyett találóbbr cím lett volna: «Ady, amilyenek látom». Mert a könyv elolvasása után nagy kétségben maradunk afelől, hogy most már melyik az igazi Ady: amelyik a szerző lelkiismeretesen lajstromozott emlékezéseiből bontakozik ki, ez a szegény, meggyötört, magát kitaszítottnak érző és mégis csupa-gőg Ady, vagy az, akit a szerző a maga adataival rikoltó ellentétben képzeletében megépíti: a forradalmár Ady. Mert a kettő közt óriási szakadék tátong. Ép ez mutatja adatainak igazságát, hogy nem is próbál elhallgatni semmit, ami a saját tételével szöges ellentétben áll. Mert különben nem mondaná el a «forradalmár» Ady próbálkozásait, hogy bejusson a «hivatalos» irodalomba, amelyek vörös fonálként húzódnak végig egész költői pályáján. Nem hallgatja el közeledési kísérleteit Rákosi

Jenőhöz, akinek helyrehozhatatlan tévedése taszította Adyt a baloldal karjaiba. De Ady újra és újra megpróbálta a közeledést a jobboldal felé. Bölöni részletesen beszámol Ady sikertelen kísérletéről az Új Időknél, amellyel kapcsolatban a «Duk-duk affaire» c. hírhedt cikkében olyan hirtelenül eddigi pártolói és kenyéradó gazdái ellen fordul, hogy a kudarc után megalázva kullogjon hozzájuk vissza. Nem hallgatja el Bölöni, hogy Adynak a Székesfőváros Ferenc-József díja nem azért okozott örömet, mert az számára valóságos vagyont jelentett, hanem mert hivatalos fórum részéről jött elismerést látott benne. És nem hallgatja el, amit még Ady Lajos életrajza sem említ, hogy 1918 őszén Milotay István Új Nemzedékével próbált még utoljára kapcsolatot keresni. Bölönitől halljuk, hogy milyen büszke volt Ady feleségének «fél mágnás» familiájára s feljegyez egy jelenetet, amikor a Csúcsára kocszó Ady lelök fogatjáról egy felkapaszzkodó parasztot. Hogy a «Fel-feldobott kő» Adyjának a szociálistizmus nemzetköziségéhez mily kevés köze van, annak eldöntése nem feladatunk. Bölöni azonban olyan feltétlenül forradalmárnak látja Adyt, hogy egész költészetéből számára csak a Népszaverversék maradnak és senkit sem gyűlöl annyira, mint azt a «jobboldali közvéleményt», amely szerinte Adyt magának igyekszik kisajátítani. Az ő tárgyilagosságát mindenesetre kétségessé teszi, hogy a proletárdiktatúra szörnyűségei után dicsérő szavakat talál Kun Bélára, Kunfira és társaikra...

Nagy kár, mert politika nélkül érdekes és rokonszenves könyv lenne. Néha kissé sokat hallat nem annyira magáról, mint feleségéről (Marchisin Ottilia, író álnévén Kémeri Sándor), aki az események egyik tanuja; vele kapcsolatban, — Bölöniné Anatole France titkárnoje volt — sok min-

dent hallunk Franceról s Páris irodalmi és művészeti életéről, ami ha nem tartozik is ide, olykor érdekes. Tulontúl sok szó esik Lédáról, erről a szerencsétlen asszonyról, akinek minden titkát az Ady-irodalom a kívánt mértéken túl kitevegette már; aki annyira sóvárogta a múzsa-szerepet és nem tudott más múzsák módjára idejében és izléseken visszavonulni. Érdekes, jól megírt könyv, amely tendenciája érdekében az adatokat nem hamisítja meg, az külön szerzetlenül van a végére bigygyesztve. Megható az a mélységes szeretet, amellyel Ady minden lépését kíséri és gyönyörű a képanyaga, amely megkapóan rögzíti meg Ady minden léptenyomatát a bölcsőtől a sirig, de leginkább és legszebben «a párisi Bakonyban».

Pukánszky Kádár Jolán.

Bohuniczky Szefi : Szegény ember. Regény. Budapest, Révai kiadása, 1934.

Biztos felépítésű, férfiasan erőteljes művészi alkotás. A szerző két, külön-külön is megírásra érdemes témát markol benne szerencsés kézzel együvé: a grófi könnyelműségnek kényre-kedvre kiszolgáltattott cselédeberét s az asszonyszeszély hálójában vergődő szerelmes férfit. Kevésbé becsavagyó író az egyikkel is beérte volna, Bohuniczky Szefit azonban láthatólag épp a feladat bonyolult volta, az élet sokrétűségének lehető teljes ábrázolása izgatta. A kísérlet sikerült. A bonyodalom két szála nemcsak hogy meg nem bontja a regény egységét, hanem inkább felfokozza, kiegészíti egymást s olyan összefüggésekre derít fényt, amelyek különben rejtve maradtak volna. A sajátosan magyar probléma mély emberi távlatot kap így s az örök emberi, jellegzetesen magyar színekben tárul az olvasó elé.

A regény hőse egy csupa erő és

csupa egészség szolgálégy: parádés kocsis egy grófi birtokon. Apja, nagyapja is cselédember volt, vérben a hűség kenyéradó gazdája iránt s véreben az együttérzés még uralma szeszélyeivel is. Szereti is, gyűlöli is egyszerre a grófot könnyelműségéért, kiszámíthatatlanságáért. Szabadulna tőle, mert e könnyelműség a birtokot már-már bérlőkézre, őt magát és cseléd társait pedig koldusbotra juttatja; tőri is a fejét, hogyan juthatna egy darabka földhöz, mint lehetne a maga gazdája, de ugyanakkor titkon, megmagyarázhatatlanul ragaszkodik is a régi sorhoz s felszabaduló életét olyan valakiéhez akarja kötni, aki kiszámíthatatlanságában, talányosságában tökéletes mása gazdájának. Ösztönösen érzi, hogy úri szeszély és asszony szeszély egyugyanaz a bizonytalanság és veszedelem, hogy cseberből vederbe jut, ha a józan, módos gazdaleány helyett a szegény csordás leányát veszi el, és mégis hozzá húz. Úri könnyelműség, úri nembánomság bujkál benne is, ősei százados együttélése gazdája őseivel átalakította őt is, átítatta gazdája bűneivel és érényeivel, s ha utóvégre a keserűség poharának csordultán a gróf nyaka köré hurkolódik is a keze, nem a bosszú, nem a megtorlás, nem a kettőjük természetének ellentéte volt a feszítő, hanem épp ellenkezőleg, a vér és lelki alkat szerint való azonosság.

A szerző magasrendű művészettel világítja meg e bonyolult kérdés-komplexumot. Olyan pontos, találó képét nyújtja regényében a magyar nagybirtokos és cselédsége sajátos viszonyának, amilyenre kevés példa van irodalmunkban, s hozzá olyan drámai feszültségű mese keretében, mely csak külsőségekben, színei gazdagságában, nyelvezete erőteljességében tart rokonságot a naturalizmus szabadabb felfogásával, felépítésben a hármasság egység klasszikus szabá-

lyaihoz igazodik. Pár nap alatt játszódik le az egész történet, néhány kilométernyi körzetben a grófi kastélytól, minden egyes mozzanata a lélektan törvényeinek kerülhetetlen-ségével kapcsolódik a követhetőbe. Olyan a történet, mintha viharfelhők tornyosulnának nyári hőségben nap-sütötte táj fölött: egyre fojtóbb a lég, egyre elviselhetlenebb a feszültség, míg végre kihat az egek haljós méhéből a villámcsapás: a gyilkosság. Egyetlen egy embert sujt le a villám, de fénye bevilágítja az egész környéket: egy szegény kocsislegény tragédiájában szinte az egész magyar föld népének tragédiáját, úrét és cselédét egyaránt.

L. Ujváry Lajos.

Gyömrei Sándor: Az utazási kedv története. Gergely R. kiadása, Budapest.

Az utazás, ami többnyire nem szellemi vonatkozásaiban él tudatunkban, Gyömrei Sándor könyvében elsősorban szellemi s szemléletében szellemtörténeti beállításba kerül. Mik az utazási kedv rugói és hogyan kapcsolódik be az utazás belső lényege az emberiség kulturális megnyilatkozásainak menetébe? A szellemtörténetnek lassan konvencionálissá váló alaptételén épül fel elgondolása, hogy a történelemben sohasem elszigetelten fejlődnek ki a jelenségek; ami megszólal művészetben, irodalomban, vagy filozófiában, ugyanaz benne él ugyanakkor a kornak minden emberi élet megnyilatkozásában. Mi sem természetesebb, hogy az utazási kedvben is. Az utazási kedv történeti változásának motívumait Gyömrei Sándor az emberiségnek a természet szemben elfoglalt állásfoglalásával hozza kapcsolatba. — Mátyás király még nem tudta, hogy a természet szép. — Idézi a művészettörténeti viták ismert szolamát. Seneca ostromozza kortársait, akik Rómától képesek a

nápolyi öbölíg utazni: «Ha leküzdöd szomorúságotat, minden helyet kellemesnek fogsz találni». Szokratesz is hasonló hangon beszélt Phaidroszhoz: «Bocsáss meg, én tanulni akarok, a mezők és fák nem tanítanak semmire, csak a városok és az emberek». Amilyen messze van a természettől a klasszikus ókor embere, ugyanolyan távolságban van tőle a középkoré is, mint egész művészete. A természetet csak a tizenharmadik század, a praeromantika fedezi fel. A művészetnek a természethez való közeledtével, midőn a táj a háttérből a festő főproblémájává lesz, amikor az addig utált Alpok egyszerre költői ihletővé válnak, az utasok száma is megszorodik. Már a könyv bevezetésében így vezeti le a tételt Gyömrei: «Az utasok táborának megnövekedése a XIX. század második felében csak részben tudható be a polgári vagyonok és a modern közlekedési technika kialakulásának. Az igazi nagy lökést az adja meg, hogy a klasszicizmus uralmát követő korszak embere másként látja a természetet és ennek felfedezett szépségei új, nagy tömegeket mozdítanak meg».

Gyömrei Sándor könyvének értéke korántsem ebben a hipotézisben van, mely amennyire érdekes, ugyanannyira cáfolható, hanem a kérdés modern felfogásában. Könyve kellő kritikai mérlegeléssel komoly indítás lehet minden rokontémával foglalkozó írónak és kutatónak. -i -r.

Pogor Ödön: Az enyéim. Egy tanár naplója. Budapest, Szent István-Társulat kiadása, 1934.

Gyermek kezébe szánt mű, de élvezettel s haszonnal forgathatják a felnőttek is. Ami belőle igazán a gyermeké, az a forma könnyedsége, a hang közvetlensége, a tiszta, mély humor, mely derűt, ragyogást varázsol a történet apró hősei köré s vonzó, megejtő például állítja őket

az irányításra szoruló olvasó elé; a felnőtté a lélek, a megértő, bizó, megpróbáltatások közepett sem csüggedő, odaadó papi s tanári lélek, amelyből ez a derű és ragyogás árad, s amelynek a könyv talán még művészebb tükré, mint a voltaképpeni hősöké. A naplóíró önmagát adja feljegyzéseiben, gáttalanul, őszintén, leplezetlenül, vívódásaival és töprengéseivel, eszményeivel és céljaival, csetlés-botlásaival és ösztönös ráhibázásaival, sikereivel és kudarcaival. Egy tanári pálya kezdete bontakozik így ki teljes részletességgel az olvasó előtt, a győzedelmes harc a hivatás magaslatára emelkedésért, olyan valakinek visszaemlékezéseiben, aki ezt a pályát nem elképzelte, hanem élte, s még hozzá olyan időkben, mikor e hivatás a szokottnál is nagyobb odaadást, rátermettséget és áldozatkészséget követelt: a háború és a forradalmak éveiben. Ezer aprónak látszó akadályon, pedagógiai és didaktikai csapdán, veszedelmen át ível a magasba ez a pálya, kristálytiszta, belülről mutatva a lélek- és jellemépítés sokrétű munkáját, a fokról-fokra, lépésről-lépésre haladást, de egyben kristálytiszta mutatva e munka értékét is, mert a rendkívüli idők, amelyekben átvezet, ezúttal kivételesen alkalmat szolgáltatnak az eredmény ellenőrzésére is. A tanár rendszerint sötétben dolgozik. A jóremény fűti egész életén át, mint a magvetőt. Esztendők telnek el, míg vetése kalászba szökken, s hogy mi az érdeme az aratásban, legtöbbször meg sem tudja. Ezért kell a munkájához különösen erős hit fáradozása eredményességében, módszere, eljárása helyességében. Pogor könyve ebben a sötétségben gyújt biztató világosságot. A tanár portréját nem egyszer mintázták már meg irodalmunkban, de Pogornál közvetlenebbül, hívebben, találóbban talán még sohasem. L. Ujváry Lajos.